

SPORTO SEKTORIUI BŪDINGŲ GEROJO VALDYMO PRINCIPŲ TAIKYMO ANALIZĖ

PROJEKTO VYKDYTOJAS: LIETUVOS SPORTO FEDERACIJŲ SAJUNGA (TOLIAU – LSFS)
PROJEKTAS: „SPORTO SEKTORIUI BŪDINGŲ GEROJO VALDYMO PRINCIPŲ TAIKYMAS LSFS NARIŲ IR JŲ
SPORTO ORGANIZACIJOSE“,
(Pagal 2021 – 03 – 12 Valstybės biudžeto lėšų naudojimo sutartį Nr. 13-NOBP01327/2021)

Projektui lėšas skyrė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Turinys

Įvadas	3
Bendrieji gero valdymo principai	5
Pagrindiniai gerojo valdymo principai	6
Sąžiningumas	6
Autonomija ir atskaitomybė	6
Skaidrumas	7
Demokratija, dalyvavimas ir įtrauktis	7
Sporto sektoriui būdingi gerojo valdymo principai	8
Dopingas	8
Kilnus žaidimas	9
Manipuliacijos sporto varžybomis	11
Lyčių lygybė	14
Rasizmas ir/ar kitos diskriminacijos	15
Sporto etikos kodeksas	16
Išvados	18

Ivadas

Jungtinės Tautos, Pasaulio sveikatos organizacija, Tarptautinis olimpinis komitetas, Europos Komisija pabrėžia sporto svarbą ir indėlį skatinant pažangą daugelyje visuomenei svarbių sričių, tarp jų tvarumas, taika, bendradarbiavimas, solidarumas, sąžiningumas, socialinė įtrauktis ir sveikata¹.

Didelio meistriskumo sporto varžybos, gyvenimo būdo pritaikymas ir kitos iniciatyvos padėjo paskatinti susidomėjimą piliečių dalyvavimu sporte Europoje. Vis daugiau žmonių nori užsiimti sportu visais lygmenimis ir skirtingais pajėgumais.

Per pastaruosius 20 metų sporto sektorius labai pasikeitė. Didelio meistriskumo lygyje įvyko sporto komercializacijos pokyčiai. Pagrindiniai sporto renginiai pritraukia milijonus žiūrovų, ir duoda didelių pajamų. Rėmimas ir prekyba susijusi su sportu taip pat išaugo eksponentiškai. Žiniasklaidos susidomėjimas sportu pakilo į naujas aukštumas, o atsiradę socialinės žiniasklaidos tinklai padeda anksčiau nei bet kada pritraukti visuomenės susidomėjimas.

Globalizacija, padidėjęs tarpvalstybinis aktyvumas, būtinybė laikytis tarptautinių federacijų nuostatų ir veikti pagal neaiškia teisinę sistemą - tai kėlė iššūkį sporto judėjimui Europoje. Visų pirma, laikantis besikeičiančio ir vis sudėtingesnio nacionalinių ir ES įstatymų rinkinio, tapo sudėtingiau kurti ir įgyvendinti sporto reguliavimo politiką. Tai sukėlė didesnę nacionalinių vyriausybių susidomėjimą ir įsikišimą sporto klausimais ir sporto įstaigų veikla, įskaitant monitoringą, ar sporto organizacijos tinka valstybės finansavimui gauti.

Todėl, šiandien sporto organizacijos susiduria su daugybe iššūkių ir spaudimu iš daugelio suinteresuotų šalių, joms yra keliami uždaviniai siekti profesionalumo, skaidrumo ir atskaitingumo. Sporto organizacijos yra priverstos priimti kylančius iššūkius, rūpintis didelio meistriskumo sportininkais, treneriais, jaunaisiais atletais, stiprinti ir plėsti narių skaičių bei atlikti dar daugybę kitų funkcijų. Taip pat, jos turi daugybę užduočių ir atsakomybių turinčių įtakos organizacijos sėkmingam arba nelabai gyvavimui. Tinkamų valdymo struktūrų stoka, prastas strateginis veiklos planavimas, (ne)tinkamų bei (ne)savalaikių sprendimų priėmimas bei kitų dedamųjų visuma turi įtakos prastiems veiklos rezultatams, finansavimo mažėjimui, negebėjimui pritraukti rėmėjų, galiausiai narių praradimui.

1

file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/2021_isankstinio_tyrimo_ataskaita_auksto_meistriskumo_sporto_valdymas.pdf

Lietuvos nevyriausybinis sporto sektorius yra ne išimtis. Šio sektoriaus veikla yra specifinė, o poreikiai, liečiantys sporto organizacijų strateginį valdymą, išskirtiniai, kadangi strategijos įgyvendinimas vyksta keliomis kryptimis vienu metu (vaikų, sportininkų, trenerių ugdymas, varžybų bei čempionatų organizavimas, atstovavimas savo sporto šakai regioniniu, nacionaliniu bei tarptautiniu lygiais).

Be egzistuojančių gerojo valdymo principų sporto sektoriui būdingų gerojo valdymo principų taikymas padėtų stiprinti ne tik NVO sporto sektorių, jo bendradarbiavimą, tarpusavio komunikavimą, tačiau didintų sporto organizacijų darbo efektyvumą, atstovauti visuomenės interesams valstybės ir savivaldybių institucijose bei leistų sporto organizacijoms organizuoti kokybiškas ir viešosios politikos viziją atitinkančias veiklas nacionaliniu bei savivaldos lygmeniu.

Atlikta analizė padės atskleisti skirtingas sporto sektoriui būdingų gerojo valdymo principų taikymo iniciatyvas bei strategijas, jų valdymo mechanizmus bei jų įgyvendinimą, o taip pat leis išsiaiškinti kokių praktinių žinių bei kompetencijų reikia mūsų šalies sporto organizacijoms, norint kokybiškai įsidiesti ir taikyti sporto sektoriui būdingų gerojo valdymo principų sistemą.

Bendrieji gero valdymo principai

Sportas yra pagrindinis darnios ir klestinčios bendruomenės elementas. Tai yra priemonė pasiekti rezultatų tokiose srityse kaip švietimas, sveikata, lyderystės ugdymas ir sąžiningas žaidimas, be to, ji yra neprilygstama savo sugebėjimu susieti širdį, protą ir kūną, sujungti asmenis ir įkvėpti bendruomenes. Vis labiau visos sporto organizacijos yra atsakingos už savo valdymą. Valdymas yra aktualus ne tik didelėms nacionalinėms sporto organizacijoms, tai svarbu visoms sektoriaus organizacijoms. Nepaisant sporto organizacijos dydžio ar brandos, reikia švietimo ir prieinamų principų, kurie padėtų organizacijoms vadovautis gerųjų valdymu praktikomis².

Gerojo valdymo praktikos jau seniai tapo svarbiu visų visuomenės elementų – nuo verslo iki politikos – dėmeniu. Daugelyje sektorių gerojo valdymų standartų taikymas padėjo užtikrinti tvarų vystymąsi. Nors sporto srityje tai nėra nauja sąvoka, akivaizdu, jog spartus sporto administravimo tempas sukuria poreikį nuolat peržiūrėti aukščiausio lygio principus, kuriais remdamosi turėtų veikti nacionalinės valdymo institucijos. Sporto komercializavimas ir naudojimas socialiniams pokyčiams skatinti padėjo padaryti sportą neatsiejama visuomenės dalimi. Administravimo struktūros turi prisitaikyti ir eiti koja kojon su sparčiai besivystančiu sporto sektoriumi. Gerasis valdymas tapo organizacijų sėkmės kertiniu akmeniu, todėl jo pranašumai akivaizdūs.

Taikydamos gerojo valdymo praktikas, organizacijos gali sumažinti pavojų, kad bus įsteigta reguliavimo institucija, skirta standartams taikyti. Sporto sektorius yra savireguliacinis, nes pačios organizacijos geriausiai geba priimti tinkamus sprendimus dėl savo sporto šakų, pramoginių veiklų arba sričių. Šią galios pusiausvyrą būtina palaikyti, todėl savireguliacinėje aplinkoje galima taikyti gerojo valdymo praktikas. Gerasis valdymas atveria kelius tvariam vystymuisi ir turėtų tapti neatsiejama kiekvienos organizacijos prioritetų dalimi.

Gerasis valdymas itin svarbus visų tipų organizacijų - tiek profesionalių, tiek mėgėjiškų, ne pelno siekiančių ar komercinių - sėkmei. Nors dėl tam tikrų būdingų organizacijos tikslų (pvz., pelno siekimo arba vadovavimo organizacijai siekiant reinvestuoti perteklių) principai gali būti taikomi skirtingai, esminiai gerojo valdymo principai turėtų būti tokie patys. Gerojo valdymo loginis pagrindas gali būti taikomas labai įvairioms organizacijoms ir užtikrina lankstumą, kad visų tipų organizacijos galėtų jį pritaikyti ir panaudoti.

² <https://www.sportaus.gov.au/governance>

Pagrindiniai gerojo valdymo principai

Šiandien sporto organizacijos susiduria su didžiuliu spaudimu iš daugelio suinteresuotų šalių dėl kokybiškų veiklų įgyvendinimui keliamų uždavinių, siekiant profesionalumo, užtikrinant skaidrumą ir atskaitingumą. Sporto organizacijoms ypač aktualu spęsti klausimus, susijusius su didelio meistriškumo sportininkų, jų trenerių, jaunųjų atletų parengimu ir ugdymu, organizacijų narių skaičiaus plėtra bei vykdomų valdymo procesų efektyvumu, užtikrinant sėkmingą organizacijų veiklą.

Gerasis valdymas taip pat susijęs su norimų rezultatų siekimu nuosekliai vadovaujantis organizacijos vertybėmis ir visuotinėmis socialinėmis normomis.

Taikydamos gerojo valdymo praktikas, organizacijos gali sumažinti pavojų, kad bus įsteigta reguliavimo institucija, skirta standartams taikyti. Sporto sektorius yra savireguliacinis, nes pačios organizacijos geriausiai geba priimti tinkamus sprendimus dėl savo sporto šakų, pramoginių veiklų arba sričių. Šią galios pusiausvyrą būtina palaikyti, todėl savireguliacinėje aplinkoje galima taikyti gerojo valdymo praktikas. Gerasis valdymas atveria kelius tvariam vystymuisi ir turėtų tapti neatsiejama kiekvienos organizacijos prioritetų dalimi.

Sąžiningumas

Organizacijos vadovybė pačius aukščiausius sąžiningumo standartus turėtų puoselėti, saugoti ir teikti kaip pavyzdį visada ir ne tik savo veikloje, bet ir platesnėje aplinkoje. Sąžiningumas ne tik padeda užtikrinti efektyvią organizacijos veiklą, bet ir yra vienas svarbiausių veiksnių, apsaugančių organizacijos reputaciją ir veiklos pagrįstumą.

Autonomija ir atskaitomybė

Vadovai turi suprasti teisinius bei norminius reikalavimus ir jų laikytis, taip pat suvokti savo patikėtinių pareigas ir jų vaidmeniui taikomas su finansais ir rizikomis susijusias prievoles.

Organizacijos vadovybė turi žinoti standartus, kurių laikydamasi ji turi vykdyti savo veiklą, ir savo vaidmenį atliekant tinkamą ir efektyvią organizacijos kontrolę. Teisinė atitiktis yra plati sritis, todėl ji apima daugiau nei kurio nors vieno teisės akto atitiktį. Organizacijos vadovybė turėtų ne tik užtikrinti teisinę atitiktį, bet ir veikti laikydamasi aukščiausių gerosios praktikos standartų. Organizacijos vadovybė taip pat privalo žinoti norminius reikalavimus ir galimus pavojus, būdingus jos valdomai sporto šakai ir pramoginei veiklai.

Skaidrumas

Organizacijos vadovybė suinteresuotosiems šalims privalo užtikrinti savo atskaitomybę ir skaidrumą. Organizacijos vadovybė turi užtikrinti, jog svarbi informacija, pvz., audito ataskaitos ir organizacijos vadovybės politikos, yra publikuojamos ir viešai prieinamos nariams ir kitoms suinteresuotosiems šalims, kad būtų galima tinkamai analizuoti organizacijos vadovybės darbą. Įsipareigojimas užtikrinti atskaitomybę ir skaidrumą yra itin svarbus siekiant sukurti teigiamą ir patikimą organizacijos įvaizdį, Organizacija bus skatinama vykdyti savo veiklą tinkamai, o suinteresuotosios šalys jausis vertinamos, todėl tai bus itin naudinga organizacijos reputacijai ir visuomenės požiūriui į ją.

Demokratija, dalyvavimas ir įtrauktis

Organizacijos vadovybė turėtų sudaryti asmenys, turintys tinkamai subalansuotą įgūdžių ir patirties, kuri atitiktų organizacijos reikmes. Šie reikalavimai taip pat apima poreikį turėti nepriklausomos ekspertinės patirties ir gebėjimą atstovauti įvairioms sporto šakoms ir bendruomenėms.

Sporto sektoriui būdingi gerojo valdymo principai

Nuo XXI amžiaus pradžios „gero“ valdymo tema tapo būtina, kai sporto organizacijos kovoja su korupcija, dopingu, manipuliacijomis varžybomis, kilnaus žaidimo trūkumu, rasizmu ir nelygybe. Dėl filosofinių diskusijų apie tai, kas tam tikroje visuomenėje laikoma tinkamu („geru“) elgesiu, ir dėl teorinių diskusijų apie valdymo sąvoką „geras“ perteklius įgijo labai išplėsto ir lankstumo savybę. Todėl tai gali apimti daugybę situacijų.

Blogas sporto valdymas ir gerojo valdymo principų būdingų sporto sektoriui netaikymas pastaruoju metu pastoviai sukelia daug neigiamų atgarsių. Pastoviai tenka girdėti, apie dopingą, korupciją, smurtą, manipuliacija sporto varžybose ar lyčių nelygybę. Tai kenkia sporto etikai, atsiribojančiai nuo gero sporto valdymo. Šie etiniai klausimai yra pagrindiniai rūpesčiai ir iššūkiai, su kuriais susiduria visas sporto sektorius.

Dopingas

Gerasis valdymas, ypač sporto srityje, gali būti apibrėžiamas kaip nacionalinių sporto agentūrų ir nevyriausybinių sporto organizacijų, kurios dirba kartu ir nepriklausomai, remdamosi konkrečiais vidaus teisės aktais, politika ir taisyklėmis, skatinančios sportinę veiklą demokratiniu, valstybiniu ir tarptautiniu lygiu demokratiškai, etiškai, veiksmingai ir skaidriai. Šis valdymo apibrėžimas būdingas sportui ir skiriasi nuo vyriausybinių subjektų, kurie gali sukurti šios srities įstatymus. Tai ypač aktualu kalbant apie dopingą.

Be to, daugelyje šalių, ypač Europoje, galioja bendras sporto įstatymas, o kai kurios netgi įtraukė sportą į savo konstituciją. Taip pat egzistuoja ir vidinis reguliavimas, sukūrus Pasaulinę antidopingo agentūrą (WADA) ir jos pasaulinį antidopingo kodeksą, kurie yra paties tarptautinio sporto judėjimo inicijuoto savireguliacijos pavyzdžiai.

Pastaruosius dešimtmečius profesionalaus sporto srityje kovai su dopingu skiriamas vis didesnis dėmesys ir platus dopingo apibrėžimas nėra atsitiktinumas; tai siejama su poreikiu griežtinti dopingo kontrolę, įpareigojant tam sporto organizacijas ir kitus juridinius bei fizinius asmenis³.

³ <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/49842023.pdf>

Tarptautinio Olimpino komiteto medicinos komisija dopingui - laiko farmakologinius preparatus, įvedamus į sportininkų organizmą bet koku būdu, kurie dirbtinai padidina sportininko darbingumą ir pasiekiamą sportinį rezultatą. Apibendrinant dopingo sampratą galima teigti, kad dopingui yra laikomos biologiškai aktyvios medžiagos, būdai ir metodai, kurių pagalba dirbtinai ir priverstinai sukuriama sportininko darbingumas.

Dopingas – tai ne tik sporto medicinos, ir sporto teisės bet ir sporto etikos problema. Dopingo sporte tema yra daugialypė ir daugiaplanė. Dopingo kontrolė profesionaliame sporte vykdoma plačiai, antidopingo organizacijomis laikomos tokios organizacijos kaip Tarptautinis olimpinis komitetas, Tarptautinis parolimpinis komitetas, tarptautinės federacijos, nacionaliniai olimpiniai komitetai ir parolimpiniai komitetai, didžiųjų renginių organizatoriai bei nacionalinės antidopingo organizacijos. Nepaisant to, jog sportininkams yra gerai žinoma, jog draudžiama vartoti dopingą, jog turi būti griežtai laikomasi antidopingo taisyklių, apie dopingo kontrolės mastą bei galimas dopingo vartojimo pasekmes sportininko karjerai ir reputacijai, dopingo vartojimo atvejų pasitaiko ir tarp elitinių sportininkų⁴.

Vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių sportinio dopingo vartojimą, yra didėjantis profesionalaus sporto profilis ir galimas finansinis atlygis. Profesionalai ir net mėgėjai gali būti gundomi arba verčiami dopingo vartojimui, todėl sporto šakų federacijos kartu su visa sporto bendruomene turėtų prisidėti ir koordinuoti įvairius veiksmus, kurių pagalba būtų padedama kovojant su dopingo problema. Tai turėtų būti aiškiai įvardinta daugumos sporto organizacijų vidiniuose dokumentuose bei pastoviai komunikuojama norint edukuoti sporto organizacijas supančias bendruomenes ir taip pat perspėjant apie galimas pasekmes.

Kilnus žaidimas

Kilnus ir garbingas elgesys – plati sąvoka. Pirmiausia – tai gerumo, nuoširdumo, draugiškumo, savitarpio pagarbos, gražios sportinės kovos ir pasitenkinimo ja, džiaugsmo sklaidimas ir sklaidymasis į aplinką, į visuomenę. Kilnus ir garbingas elgesys – tai kiekvieno sportininko ir jį supančių asmenų mąstymo ir gyvenimo būdas. Garbingas žaidimas, Lietuvoje vadinamas kilniu žaidimu (angl. fair play), kuris suprantamas kaip varžybos ir gyvenimo filosofija, - tai ir sporto taisyklių laikymasis, pagarba varžovui, nepakantumas šiurkštumui, apgaulei.

⁴ <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/49842023.pdf>

Sportinės kovos metu abi besivaržančios pusės turi vienodas sąlygas, apsaugančias jas nuo galimų padarinių šios kovos metu. Tai pasiekama realias varžybines situacijas paverčiant humaniškesnėmis, sutartinėmis, žaidimų, pagrįstomis tam tikromis taisyklėmis, taip pat ir taisyklėmis draudimais. Taigi sportui būdingas žaidimo elementas, be kurio ši veikla virstų tiesiog jėga išsprendžiamu konfliktu.

Garbingos kovos sąvoka jau seniai yra minima kaip etinis sporto idealas, apimantis tuos teigiamus bruožus, kuriais bandoma pagrįsti ugdomąją sporto funkciją. Kitaip tariant, garbinga kova tarsi atskleidžia tam tikras vertybes, kurios gali būti pritaikomos sportinėje veikloje. Kita vertus, pačios idėjos esmė gana skirtingai interpretuojama, todėl galima išskirti keletą skirtingų požiūrių. Garbinga kova kaip:

- Dorybių ar vertybių mišinys,
- Šūkiei (lozungai),
- Pritarimo ir nepritarimo raiška,
- Priemonės atitinkamam tikslui pasiekti,
- Taisyklių laikymasis, garbingas varžymasis,
- Susitarimų laikymasis,
- Pagarba kitiems ir pačiai sportinei kovai⁵.

Sporto šakos Nacionalinių ir tarptautinių renginių organizavimas bei neetiškas jų valdymas bei korupcija gali pakenkti tiek pačiam renginiui tiek visai sporto šakai. Tas pats galioja ir pačių sportininkų, trenerių bei teisėjų negarbingu elgesiu varžybų metu. Todėl sporto bendruomenė turėtų pasisakyti už tokių veiksmų eliminavimą ir garbingo žaidimo propagavimą.

Kilnus žaidimas – tai garbinga, graži sportinė kova, teikianti pasitenkinimą ne tik žiūrovui, bet ir pačiam sportininkui. Kovoje ne tik griežtai laikantis taisyklių, bet ir kilniai, dorai. Garbingos kovos principų įgyvendinimas siejamas su auklėjamoju sporto vaidmeniu, moralinių atletų požiūrių bei įpročių formavimu. Šie principai yra sporto etikos, nustatančios dorovės normas varžybose, pagrindas. Tai lygios sportinės kovos sąlygos ir vienodos galimybės visiems

⁵ https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/113334/1/audrius_cerniauskas_md.pdf

dalyviams, savanoriškas negarbingos pergalės atsisakymas, taisyklių ir tradicijų laikymasis savo valia, pagarba varžovui bei visai aplinkai⁶.

Manipuliacijos sporto varžybomis

Tarptautiniu mastu manipuliacijos sporto varžybomis arba susitarimai dėl sporto varžybų eigos ar rezultatų (angl. match-fixing), dar vadinami korupcija sporte, manipuliacijomis sporte ar sukčiavimu sporte, suprantami kaip galintys atsirasti komandiniame ar individualiajame sporte, kai varžomasi iš dalies ar visiškai susitarus dėl sporto varžybų eigos (bet kurio galimo / tikėtino veiksmo varžybų metu) ar baigties – rezultato, pažeidžiant varžybų taisykles ir dažnai teisę. be to, yra žinomi ir susitarimai dėl taškų (angl. spot-fixing), kai žaidėjai ir / ar teisėjai iš anksto susitaria, pavyzdžiui, koku konkrečiu varžybų metu įmuš įvartį ar skirs baudinį. O asmenys, kurie organizuoja tokius susitarimus, atlieka statymus lažybų bendrovėse pagal sutartas tikimybes.

Manipuliacijos sporto varžybomis – tai viena didžiausių grėsmių šiandieniniam sportui. Nuolat didėjanti sporto komercializacija, beveik neribojamos ir mažai kontroliuojamos lažybų iš sporto varžybų rinkos, itin plati internetinių lažybų iš sporto varžybų įvykių ar rezultatų pasiūla, tarptautinių organizuotų nusikalstamų grupuočių susidomėjimas reiškiniu bei sportininkų finansinis nestabilumas – tai pagrindinės priežastys, lemiančios manipuliacijų sporto varžybomis paplitimą pasaulyje, įskaitant ir Lietuvą. Tyrimai rodo, kad manipuliacijos sporto varžybomis dažnai siejamos su kriminalinėmis veikomis – korupcija, sukčiavimu, kyšininkavimu, pinigų plovimu, šantažu.

Pasaulinės sporto rungtynių stebėjimo agentūros „Sportrader“ 2012 m. pabaigos duomenimis, Lietuvos Respublika patenka į sąrašą 10-ies valstybių, kuriose užfiksuota daugiausia sutartomis laikomų futbolo rungtynių (agentūros teigimu, Lietuvos Respublikoje 2011 metais vyko 19 sukėlusių įtarimų futbolo rungtynių; 2012 metais – 10, 2013 metais – 26, 2014 metais - 20). Organizacija „Transparency International“ Lietuvos skyriaus užsakymu 2013 m. pabaigoje atliktu Europos Komisijos lėšomis finansuotu tyrimu „Apie nesąžiningus susitarimus sporte“ nustatyta, kad kas penktas šalies futbolininkas ir kas septintas krepšininkas žino arba įtaria dalyvavęs sporto varžybose, dėl kurių rezultato susitarta iš anksto. 55 proc. futbolininkų ir 30,9 proc. krepšininkų mano, kad nesąžiningi susitarimai dėl sporto varžybų rezultato paplitę. Pasiūlymų dalyvauti susitarimuose dėl sporto varžybų baigties asmeniškai sulaukė 15 proc. futbolininkų ir 20,5 proc.

⁶ https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/113334/1/audrius_cerniauskas_md.pdf

krepšininkų. 42,1 proc. krepšininkų ir 38 proc. futbolininkų nurodo, kad jiems teko girdėti, jog sportininkai bent kartą patyrė spaudimą įsitraukti į nesąžiningus susitarimus.

2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Tarybos rekomendacijoje „*On promotion of the integrity of sport against manipulation of results, notably match fixing*“ nurodoma, kad valstybės narės turėtų užtikrinti, kad nacionalinė teisės sistema leistų efektyviai kovoti su manipuliacijomis sporte, ypač dėl tokių sporto varžybų, dėl kurių galima lažintis.

2012 m. vasario 2 d. Europos Parlamento rezoliucijoje „*On the European dimension in Sport*“ numatyta, kad valstybės narės turėtų kriminalizuoti veikas, kurios pažeidžia sporto integralumą, o pirmiausia turėtų būti kriminalizuotos veikos, susijusios su sporto varžybomis, dėl kurių galima lažintis.

2013 m. kovo 14 d. Europos Parlamento rezoliucijoje „*On Match-fixing And Corruption In Sport*“ prašoma Europos Komisijos skatinti valstybes nares savo baudžiamojoje teisėje įtvirtinti susitarimus dėl varžybų ir numatyti tinkamas bausmes ir atsakomybę.

2014 m. rugsėjo 18 d. Lietuvos Respublika kartu su kitomis Europos Tarybos valstybėmis Šveicarijoje pasirašė Konvenciją dėl manipuliacijų sporto varžybomis (toliau – Konvencija). Rengiant Konvenciją dalyvavo 42 valstybių atstovai iš Europos Tarybos narių ir stebėtojų, Konvenciją šiuo metu pasirašiusios 17 Europos valstybių, tačiau prie jos gali prisijungti ir ne Europos valstybės. Konvencija – tai tarptautinių standartų rinkinys, kuris, tikimasi, taps veiksminga priemone tarptautiniu mastu kovojant su šiuo reiškiniu. Konvencijoje daugiausia dėmesio skiriama tarptautinio bendradarbiavimo ir prevencijos priemonėms, rizikos įvertinimui ir valdymui, keitimuisi informacija, asmens duomenų apsaugai, teisėsaugos institucijų bendradarbiavimui, atsakomybės (*inter alia* baudžiamosios ir administracinės) nustatymui⁷.

Apskritai pripažįstama, kad korupcija sporte yra labai žalinga ta prasme, kad daro didelį poveikį kultūrai ir visuomenės pasitikėjimui. Manipuliacijos iškreipia sporto prasmę ir turinį, neigia sporto skleidžiamas vertybes, griaua sporto integralumą ir pažeidžia sporto etiką, taip pat ir sporto varžybų baigties nuspėjamumo lūkestį. Taip pat, neigiamai veikia visą sporto šaką ir patį sportą: mažėja žiūrovų skaičius, susidomėjimas varžybomis, pajamos iš sporto kaip ekonominio sektoriaus, mažėja transliacijų, rėmėjų ir sportuojančių žmonių skaičius. Be to, manipuliacijos

⁷ <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/Ai%C5%A1kinamasis.pdf>

sporto varžybomis neigiamai veikia viešąją tvarką, iškreipia lažybų rinką ir žeidžia moderniosios visuomenės teigiamas emocijas, kildinamas iš sporto⁸.

Už manipuliacijas profesionaliame sporte įvairių Europos Sąjungos šalių įstatymai numato baudžiamąją atsakomybę ir tokio pobūdžio nusikalstamos veikos gali būti kvalifikuojamos kaip: kyšininkavimas („corruption“), sukčiavimas („fraud“), sukčiavimas lošiant („cheating at gambling“), korupcija sporte ir kiti nusikaltimai sportui.

Siekiant iš esmės spręsti šią problemą parengtas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymas 182¹ straipsniu, kurio tikslas – nustatyti baudžiamąją atsakomybę už manipuliacijas profesionalių sporto varžybų rezultatais, 182¹ straipsnis numato sankcijos už dalyvavimą manipuliuojant sporto varžybomis:

1. Tas, kas neteisėtai paveikė sąžiningą profesionalių sporto varžybų eigą arba rezultatą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.
2. Asmuo, kuris padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu jis iki jo pripažinimo įtariamuoju savanoriškai apie tai pranešė teisėsaugos institucijai ir aktyviai bendradarbiavo išaiškinant šią nusikalstamą veiką.
3. Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką atsako ir juridinis asmuo.

Norint išvengti manipuliacijos sporto varžybomis svarbiausias veiksmas sporto sektoriuje yra užtikrinti tinkamą valdymą, kad būtų užtikrinta konkurencinga ir sąžininga kova visiems sportininkams, sporto organizacijoms bei visuomenei. Todėl reikia kovoti su poveikiu varžybų rezultatams ir skatinti sąžiningą sporto reglamentavimą visais lygmenimis. Turi atsirasti suinteresuotų šalių bendradarbiavimas, sporto organizacijų atskaitomybė ir skaidrumas, legali ir sąžininga lažybų iš sporto operatorių veikla, švietimo ir prevencijos iniciatyvos⁹.

⁸ <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/19862974.pdf>

⁹ <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/19862974.pdf>

Lyčių lygybė

Tiek moterys, tiek vyrai kenčia nuo lyčių stereotipų sporto sektoriuje, kurie daro įtaką lyčių lygybei (angl. gender equality) ir lemia nevienodą požiūrį ir kai kuriais atvejais net seksualinį priekabiavimą. Moterys yra nepakankamai atstovaujamos organizacijų procesų valdymo bei sprendimo priėmimo srityse sporto sektoriuje.

Seksualinis priekabiavimas ir priekabiavimas dėl lyties pripažįstami kaip diskriminacijos lyties pagrindu apraiškos ir yra grubūs žmogaus teisių pažeidimas, kurių pasėkoje pažeminamas žmogaus orumas ir garbė. Daugumoje atveju seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo dėl lyties aukomis tampa moterys, o priekabiautojai yra vyrai, kurių socialinės ekonominės galios daugelyje visuomenių yra didesnės nei moterų. Seksualinis priekabiavimas, kaip ir priekabiavimas dėl lyties neabejotinai neigiamai įtakoja merginų bei moterų psichinę ir fizinę sveikatą, ekonominę ir socialinę padėtį, ir apskritai visą gyvenimo kokybę. Tarptautiniuose, Europos Sąjungos bei įvairių šalių nacionaliniuose teisės aktuose seksualinis priekabiavimas ir priekabiavimas dėl lyties yra draudžiamas. Lietuva yra ne išimtis, tačiau šiandien dienai didelė problema, su kuria yra susiduriama, ir kurią yra privaloma spęsti yra seksualinis priekabiavimas sporto sektoriuje.

Nors Lietuvos Respublikos sporto įstatyme, 3 straipsnyje, yra nurodoma jog sportinė veikla turi būti grindžiama lygiateisiškumo principu, kuris reiškia, kad visi asmenys, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, amžiaus, negalios, religijos ar tikėjimo, seksualinės orientacijos ir socialinės ar ekonominės padėties, turi lygias teises sportuoti plėtoti fizinio lavinimo programas orientuotas į masiškumą, tačiau seksualinio priekabiavimo reiškinys dažniausiai pasitaiko jauname amžiuje, kaip tik per fizinio aktyvumo skatinimo veiklas skirtingose sporto šakose lankant reguliariai. Tai itin jautri tema, kuria dažniais asmenys nenori kalbėti viešai, dalintis savo išgyvenimai, nes, kas yra matoma iš visuomenės apklausų, žmonės pripažįsta, kad tai yra rimta problema ir ją būtina spęsti, bet jei pažvelgtume, iš esmės, pokyčių daug nėra. Nevyriausybines sporto organizacijos turi žinoti ir mokėti, kaip atpažinti šią grėsmę savo sporto šakoje, o sportuojantys asmenys ypač jaunos merginos ir moterys, turi žinoti kur ir pas ką galima kreiptis norint tai sustabdyti pačioje pradžioje. Seksualinio priekabiavimo prevencijos tema yra labai aktuali tiek ir NVO sporto organizacijų lygmenyje, tiek ir asmenims, kurie nori pradėti užsiiminėti fizinio lavinimo bei sveikatinimo veikla. Kokių priemonių besiuo NVO sporto organizacijų vadovai ir (ar) administracija priekabiavimo dėl lyties ir seksualinio priekabiavimo prevencija

turėtų būti ne trumpalaikė ir vienkartinė krizės suvaldymo situacija, bet tai turėtų būti nuolatinės sporto organizacijos vykdomos lygių galimybių politikos dalis. Todėl sporto organizacijose turi būti diegiamos prevencijos priemonės, užkertančios kelią tokių veiksmų atsiradimui bei jau įvykusių pažeidimų valdymui, kurios turėtų atsirasti ir būti apibrėžtos sporto organizacijų etikos kodekse.

Rasizmas ir/ar kitos diskriminacijos

Klasikinis rasinės diskriminacijos apibrėžimas yra pateikiamas Tarptautinėje konvencijoje „Dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo“ pirmajame straipsnyje įtvirtinta, jog rasinė diskriminacija reiškia „kokių nors skirtumų, išimčių, apribojimų darymą ar pranašumo teikimą, pagrįstą rasės, odos spalvos, giminės, tautybės ar etninės kilmės požymiais, siekiant panaikinti arba apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves ir neleisti vienodai naudotis jomis arba jas realizuoti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ar kurioje kitoje visuomenės gyvenimo srityje.“¹⁰

Pats rasizmo terminas yra apibūdinamas kaip „įsitikinimų sistema ar doktrina, kuri teigia, kad įgimti biologiniai skirtumai tarp žmonių rasių lemia kultūrinius ar individualius pasiekimus-iš ko seka išvada, kad viena rasė yra aukštesnė kitos rasės atžvilgiu ir kad aukštesnioji rasė turi teisę valdyti žemesniąją.“¹¹

Rasinę diskriminaciją galėtume įvardinti kaip vieną opiausių su pamatinėmis žmogaus teisėmis susijusių problemų, turinčią gilią šaknis žmonijos istorijoje, kuriai šiuo metu yra skiriamas itin didelis dėmesys. Sporte rasizmo apraiškų galime įžvelgti jau nuo seno¹².

Su rasizmo problema bandoma kovoti ne tik politiniame bei teisiniame lygmenyje, bet ir pačiame sporto šakos viduje, apimant tiek kuruojančių organizacijų, tiek ir fanų veiklą. Pavieniai asmenys rasistinį požiūrį dažniausiai išreiškia rodydami kitam žmogui nepagarbą, įtarumą, smurtaudami, nuvertindami arba dehumanizuodami žmogų. Visuomenėje ilgai gyvuojantys rasiniai stereotipai tampa giliai įsišaknijusiomis tradicijomis – sporto sektorius yra ne išimtis. Todėl sporto

¹⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.64266>

¹¹ <http://www.manoteises.lt/index.php?lang=1&sid=490>

¹² <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/2050415.pdf>

bendruomenė turėtų pasisakyti dėl vienodų sąlygų taikymo asmenims (nuo trenerių iki sporto organizacijos vadovų), nepaisant jų rasės ar etninės priklausomybės.

Siekiant pažaboti rasizmo ir homofobijos problemą sporte, situaciją pakeistų diskriminaciją patyrusių sportininkų bei įvairių organizacijų skatinimas kreiptis į atitinkamas valstybės institucijas dėl baudžiamosios atsakomybės žmogaus teises pažeidusių asmenų atžvilgiu. Taip pat turėtų būti skatinama, jog homoseksualūs sportininkai viešai prabiltų apie savo seksualinę orientaciją bei susilauktų konkrečią sporto šaką kuruojančių organizacijų palaikymo. Šios rekomendacijomis, susijusios su diskriminacija ir / ar neapykantos kurstymu sporto srityje galėtų būti numatytos sporto organizacijų etikos kodeksuose ar įkomponuotos į drausmės aprašus¹³.

Sporto etikos kodeksas

Sporto organizacijos susiduria su įvairiais etiniais iššūkiais. Siekiant išspręsti šias problemas, etikos kodeksai tampa vis populiariesniais instrumentais. Tačiau lieka daug klausimų dėl jų veiksmingumo. Ypač trūksta žinių apie jų formą ir turinį bei apie šių ypatybių įtaką šių etikos kodeksų veiksmingumui¹⁴.

Etikos kodeksų įdiegimui ir įgyvendinimui didelę įtaką turi organizacijų prastas valdymas, tai yra rimta problema, dėl kurios tarptautinis sportas negali visapusiškai išnaudoti savo potencialo, kad būtų naudingas žmonėms ir visuomenei, mažinant sportui prieinamų išteklių prieinamumą ir efektyvumą¹⁵.

Tai paskatino daugelį suinteresuotųjų šalių dėti daug pastangų rengiant ir taikant naujus standartus ir taisykles sporto organizacijoms, siekiant apsaugoti nuo būsimų nesėkmių. Taisyklių ir organizacinių struktūrų pertvarkymas yra neabejotinai gyvybiškai svarbus žingsnis, kurį turi žengti sporto organizacijų valdymo organai, kad jie atitiktų išoriškai nustatytus standartus ir taip sumažintų riziką, būdingą sporto sektoriui (dopingo vartojimą, manipuliavimą sporto varžybose, lyčių nelygybę ir kt.)¹⁶.

Su daugybe skandalų susidūrusios sporto organizacijos, siekdamos etiškesnio elgesio, pereina prie etinių kodeksų priėmimo. Tačiau dėl etinio kodekso, kaip priemonės didinti etinį elgesį,

¹³ <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/2050415.pdf>

¹⁴ https://ideas.repec.org/a/kap/jbuset/v136y2016i3d10.1007_s10551-014-2531-y.html

¹⁵ <https://www.itrustsport.com/sports-governance/tackling-sports-corruption/good-sports-governance>

¹⁶ <https://www.insidethegames.biz/media/file/28816/White>

veiksmingumo tebėra diskutuojama; be to, dar nebuvo atsižvelgta į specifines sporto aplinkybes ir vertinant nebuvo atsižvelgta į skirtingus kodų nustatymo etapus.

Norint įdiegti veiksmingą etikos kodeksą sporto organizacijose reikia atsižvelgti į organizacijos visumą atkreipiant dėmesį į tikrą motyvaciją gerinti etišką elgesį, trenerių dalyvavimą ir aiškų vadovybės palaikymą ir norimą pasiekti tikslą¹⁷.

Tai paskatino daugelį suinteresuotųjų šalių dėti daug pastangų rengiant ir taikant naujus standartus ir taisykles sporto organizacijoms, siekiant apsaugoti nuo būsimų nesėkmių. Taisyklių ir organizacinių struktūrų pertvarkymas yra neabejotinai gyvybiškai svarbus žingsnis, kurį turi žengti sporto organizacijų valdymo organai, kad jie atitiktų išoriškai nustatytus standartus ir taip sumažintų riziką, būdingą sporto sektoriui (dopingo vartojimą, manipuliavimą sporto varžybomis, lyčių nelygybę ir kt.)¹⁸.

¹⁷ <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10508422.2016.1172011>

¹⁸ <https://www.insidethegames.biz/media/file/28816/White>

Išvados

Nevyriausybines sporto organizacijos pasižymi gero valdymo principų įgyvendinimo lygmens įvairove. Ypatingai atkreiptinas dėmesys į esamą didelį gero valdymo principų įgyvendinimo lygmens skirtumą sporto organizacijose. Tikėtina, jog esamam gero valdymo principų lygiui įtakos turi tikrai ne vien skirtingos finansinės sporto organizacijų galimybės ar sporto šakos populiarumas, bet ir skirtingas jų vadovų požiūris į sporto organizacijų valdymą, sukaupta praktinės veiklos patirtis ir siekis bei elgsena tobulinti organizacijos valdymo procedūras.

Reikia pažymėti, jog geras valdymas tai koncepcija, kuri sąlygoja efektyvią ir etišką sporto organizacijos valdymą. Turėtų būti nubrėžta aiški takoskyra tarp valdymo ir vadybos kiekviename organizacijoje. Vadyba turėtų apsiriboti tik kasdienių operacijų įgyvendinimu, kurios susijusios su valdymo organų sukurtomis strategijomis ar procesais. Valdymas yra aukščiausio lygio klausimų sprendimas, kas užtikrina organizacijos rengiamos bei įgyvendinamos strategijos tikslus ir kryptis, valdybai stebint organizacijos veiklą. Valdymas paprastai apima pagrindines funkcijas, tokias kaip: strateginės krypties nustatymą, veiklos rezultatų stebėseną, rizikos valdymą, konfliktų valdymą ir panašiai.

Svarbu atsiminti, kad geras valdymas niekada nėra statiškas ar pasiekiamas iki galo. Sportą valdantys lyderiai turi nuolatinę galimybę keistis, transformuotis ir būti geresniais, tačiau turi būti nesavanaudiški, ryžtingi ir susitelkę į savo tikslą. Tai yra atributai, kurių tikimės iš sporto organizacijų atstovų¹⁹.

Organizacijai augant, auga ir atidus jos veiklos nagrinėjimo mastas, todėl viena iš svarbiausių organizacijos vadovybės pareigų yra skatinti laikytis aukščiausių etinio ir profesinio elgesio standartų. Norint užtikrinti efektyvų veikimą, vadovai turi turėti aiškiai apibrėžtas valdymo lygmens atsakomybes. Etikos kodeksas gali padėti vadovams suvokti savo ir kitų suinteresuotų šalių priklausančių organizacijai atsakomybes bei visos organizacijos lūkesčius. Dėl šios priežasties tinkamo etikos kodekso sukūrimas ir taikymas vadovams, darbuotojams, sportininkams, treneriams bei organizaciją supantiems asmenims yra laikomas svarbiu gerojo valdymo praktikos veiksmu.

¹⁹ <https://www.sportaus.gov.au/governance>